

Spis treści

Tabula Gratulatoria	9
Bibliografia prac Profesora Stanisława Byliny za lata 1962–2000	13
KOŚCIÓŁ — duchowość	
Stefan Kwiatkowski, Neoplatońskie rozumienie natury człowieka w duchowości benedyktyńskiej w kręgu misjonarzy zachodniej Słowiańszczyzny na przełomie X i XI wieku	29
Teresa Michałowska, „Autobiografia duchowa” w Polsce średniowiecznej (rekonesans)	37
Ryszard Skrzyniarz, Duchowość Zakonu Bożogrobców	49
KOŚCIÓŁ — ludzie i instytucje	
Tadeusz Wasilewski, Pierwsze biskupstwo polskie z siedzibą w Poznaniu	63
Gerard Labuda, Święty Wojciech chrzci na Drzwiach Gnieźnieńskich poganina — Prusa czy Polanina?	71
Jacek Banaszekiewicz, Dwie sceny z żywotów i z życia św. Wojciecha: misjonarz i wiec Prusów, martyrium biskupa	79
Jerzy Strzelczyk, O polityczno–kościelnych związkach polsko–czesko–niemieckich około 1000 roku	95
Stanisław Trawkowski, Wokół początków arcybiskupstwa gnieźnieńskiego	109
Josef Žemlička, „ <i>Decimas trium provinciarum</i> ” pro klášter v Břevnově (K hmotnému zajištění nejstarších klášterních fundací v Čechách)	125
Marek Derwich, Erem św. Katarzyny pod Łysicą i benedyktyni świętokrzyscy	135

Jerzy Kłoczowski, Problem mendykantów i kaznodziejstwa w Polsce średniowiecznej	145
Waldemar Kowalski, Małopolscy franciszkanie–reformaci a konwersje na katolicyzm w dobie przedrozbiorowej	151
Urszula Borkowska, Królewscy spowiednicy	173
Krzysztof Baczkowski, Argument obrony wiary w służbie dyplomacji polskiej w XV wieku	195
Jan Drabina, Dyplomatyczne służby papieża Marcina V wysłane do Polski w latach 1417–1431 i ich ranga	213
Tadeusz M. Trajdos, Parafie katolickie fundacji szlacheckiej na średniowiecznym Podolu	225
Maria Koczerska, Testament kanonika tarnowskiego i plebana Wszystkich Świętych w Krakowie	237
Maria Starnawska, Uroczystość objęcia parafii w Turowie koło Wrocławia w 1464 roku przez Andrzeja Kuchelera, kapłana–joannitę	255
Jadwiga Krzyżaniakowa, Andrzej Łaskarz — „patron” polskich koncyliarystów	265
Maria Kowalczyk, Bulla papieża Aleksandra VI dla biskupa wileńskiego Wojciecha Tabora	279
Wacław Urban, Gabriel z Przemyśla, sandomierski renesansowy księżyna, prawnik i piniacz	283
INNOWERCY, HERETYCY, POGANIE	
Leszek Paweł Słupecki, <i>Hörg</i> w pogańskiej religii Skandynawów epoki Wikingów	289
Jan Tyszkiewicz, O księżycu na niebie	295
Hanna Zaremska, Organizacja wczesnośredniowiecznych gmin żydowskich w Europie środkowej: Ostrzyhom i Kraków	303
Krzysztof Bracha, Latawiec. Z katalogu imion rodzimych duchów i demonów w źródłach średniowiecznych	313

Edward Potkowski, Książka, pismo i diabeł w średniowieczu	335
Wojciech Brojer, Pakt z diabłem w średniowieczu, jeden motyw — dwa modele	347
Halina Manikowska, Ostatnia droga heretyka. Kazń fra' Michele minority we Florencji w 1389 roku	373
František Šmahel, Der böhmische Herr Krušina im schlesischen Goldberg? Eine rätselhafte Episode des hussitschen Zeitalters	391
Maria Bogucka, Koniec świata z perspektywy Gdańska. Przyczynek do specyfiki gdańskiego luteranizmu w XVI i pierwszej połowie XVII wieku	399
Wojciech Kriegseisen, Polski kwestarz ewangelicki w Niemczech i Holandii w końcu XVIII wieku . . .	407
WŁADZA, POLITYKA, KULTURA	
Wojciech Falkowski, <i>Admonitio generalis</i> Karola Wielkiego — zapowiedź tworzenia państwa idealnego	419
Zbigniew Dalewski, Zjazd w Merseburgu w 1135 roku	429
Antoni Barciak, Tytuł opawski książąt wrocławsko-legnickich w początkach XIV wieku	445
Wojciech Iwańczak, Jak grano w szachy w średniowiecznych Czechach?	453
Małgorzata Wilska, Biały piesek w kulturze dworskiej późnego średniowiecza	463
Miloslav Polívka, Der Verlust des Pferdes — ein Kummer für die Soldaten in den Hussitenkriegen 1419 bis 1434	475
Andrzej Wyczański, <i>Memorial</i> Jana Ostroroga a postulaty egzekucyjne XVI wieku	483
Jaroslav Pánek, Selbstdarstellung und politisches Programm eines tschechischen Aristokraten aus dem 16. Jahrhundert (Zur Frage des Frühsarmatismus im jagiellonischen Böhmen)	489
WSPÓLNOTA, STANY, JEDNOSTKA	
Henryk Samsonowicz, Ziemie polskie widziane z Lubeki (połowa XII–połowa XV wieku)	501

Beata Wojciechowska, Na granicy dwóch światów. Rozdroża i sakralizacja przestrzeni w przekazach średniowiecznych	509
Hanna Popowska–Taborska, Kaszubskie <i>pogódki</i> — „kął zapadły”, okolica „deskami zabita” a średniowieczne problemy osadnicze Pomorza Gdańskiego	519
Antoni Gąsiorowski, Bylina i inni. Dziekani Wydziału Sztuk krakowskiego uniwersytetu w XV wieku	523
Paweł T. Dobrowolski, Mała Michart, czyli solidarność	539
Jan Szymczak, Piotr Wspinek z Będkowa przedsiębiorczy gospodarz i administrator dóbr pabianickich kapituły krakowskiej w drugiej połowie XV wieku	543
Józef Szymański, Jak powstał wiersz o chłopach, którzy chytrze bydlą z pany	553
Spis ilustracji	559

Zawarte w tym tomie studia są skromnym dowodem sympatii i szacunku przyjaciół, współpracowników i uczniów dedykowanym Profesorowi Stanisławowi Bylinie, wybitnemu historykowi, należącemu bez wątpienia do czołówki mediewistów polskich. Kończący 65 lat Jubilat urodził się w 1936 roku w Kielcach. Studia sławistyczne odbył na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Warszawskiego i uwieńczył je w 1959 roku rozprawą magisterską poświęconą „Problematyce Listów z Konstancji Jana Husa”. Problematyka historii kultury będzie też w latach późniejszych główną osią jego zainteresowań. Praca zawodowa i działalność naukowa Stanisława Byliny związana jest z kilkoma instytucjami: Zakładem Słowianoznawstwa PAN, gdzie zatrudniony był w latach 1960–1971, Instytutem Historii PAN, gdzie pracuje nieprzerwanie od roku 1971 do dzisiaj oraz z Instytutem Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach (dzisiaj Akademia Świętokrzyska). W kieleckiej uczelni prowadził od 1983 roku zajęcia z mediewistyki, kierował Zakładem Historii Średniowiecznej i wykształcił gromadkę magistrów, a także kilkoro doktorów. W ostatnich latach kontynuuje działalność dydaktyczną w Mazowieckiej Wyższej Szkole Humanistyczno–Pedagogicznej w Łowiczu prowadząc seminarium magisterskie z dziejów średniowiecza.

Pracę w Instytucie Historii PAN znaczyły kolejne stopnie kariery naukowej, ale także funkcje organizacyjne, takie jak kierownik Studium Doktoranckiego, sekretarz Kolegium i Rady Naukowej, członek tejże Rady Naukowej, kierownik Zespołu Dziejów Kultury Późnośredniowiecznej, a wreszcie dyrektor Instytutu Historii PAN, przy czym tę ostatnią zaszczytną funkcję sprawuje nieprzerwanie od roku 1991 do dzisiaj.

Problematyka badawcza, której Jubilat poświęcił większość swych studiów i rozpraw koncentruje się wokół dziejów kultury, ale z wyraźnie zaznaczoną specyfiką. Jest autorem szeregu prac dotyczących herezji średniowiecznych oraz szeroko pojętych ruchów kontestatorskich w średniowieczu, w której to dziedzinie stał się niekwestionowanym autorytetem w skali europejskiej, a także zagadnień reformy Kościoła jako instytucji. Drugi bardzo obfity nurt zainteresowań Stanisława Byliny dotyczy kwestii wierzeń, praktyk i postaw niższych warstw społecznych, określanych niezbyt precyzyjnie jako „popularne”, czy „ludowe”. Szczególnie godne podkreślenia są tu próby rekonstrukcji relikwów

pogańskich w wierzeniach popularnych oraz studia z zakresu eschatologii, magii oraz katechizacji ludności wiejskiej. Horyzont badawczy Jubilata jest imponujący i obejmuje zarówno problematykę historii Polski, która w ostatnich latach zwłaszcza wydaje się mu najbliższa, jak i zagadnienia Europy Środkowej, a także Europy Zachodniej. Wart odnotowania jest szczególnie bohemistyczny wątek w badaniach Stanisława Byliny, zainteresowanie historią Czech w średniowieczu przyniosło mu zasłużone uznanie u naszych południowych sąsiadów, gdzie jego dorobek jest od lat wysoko ceniony. Uznanie to znalazło wyraz w nadaniu mu Medalu Palackiego oraz członkostwa korespondencyjnego Centrum Studiów Mediewistycznych Uniwersytetu Karola i Akademii Nauk Republiki Czeskiej w Pradze.

Pozycję naukową Jubilata wyznaczają także takie godności jak funkcja zastępcy przewodniczącego Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk, członkostwo Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, doktorat honorowy Rosyjskiej Akademii Nauk, nie wspominając już o dziesiątkach wystąpień na różnego typu konferencjach i spotkaniach naukowych, gdzie jest on chętnie zapraszany prelegentem. Na koniec warto dodać, że Stanisław Bylina pozostaje od lat wymagającym Mistrzem dla uczniów, serdecznym Kolegą dla znajomych i przyjaciół, a przede wszystkim pełnym skromności, wielkiego poczucia humoru i uroku osobistego człowiekiem.